

קנה לך חבר

יעקב פילבר / מרכז הרב

אמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ו): "קנה לך חבר", עצה וגם חיוב. כשם ששאר המצוות האמורות בתורה "אינן אלא עצות מרחוק, מגדול העצה, לתקן הדעות ולישר כל המעשים" (רמב"ם ה' תמורה), כך טבעו של המצוות הם לטובתך ולתועלתך, ואתה חייב ללכת בהם.

מה גדרו של חבר זה? רש"י בפרושו כתב: אמרי לה ספרים, ואמרי לה חבר ממש. לפי שטובים השניים מן האחד. פרושו הראשון של רש"י מאלף, ספר זה שכל כולו יצור דומם, דפים דפים, ואעפ"כ חבר הוא לאדם, וכשתדקדק תמצא שחבר מאין כמוהו הוא, כי מה טבעו של חבר? "שיתקנו בו מעשיו וכל עניניו" (רמב"ם), ומי שזכה לכך יודע, שאדם יכול להפיק מן הספר את כל מה שחבר טוב מסוגל לתת לאדם. יש אמנם להעיר, כשם שקיים חבר טוב וקיים חבר רע, כך נמצא ספר טוב אך גם ספר רע, הכל תלוי בתוכן הספר, כשם שהכל תלוי בתוכן החבר, ע"כ אומר הגר"א בפרושו למשלי (פ"א א'): "הלומד בספר צריך לידע מי הוא המחברו, כי אם יהיה גדול בחכמה בודאי יהיה בספרו חכמות גדולות, וכן ביראה וכן בתורה". כלומר, בקורת תהיה, אין לקחת כל ספר הבא ליד, אלא דוקא ספר שעתידי לפתוח בפניך עולם שכולו טוב, ספר שבידו להדריךך בדרך הישרה, ליעצך עצות טובות, ללמדך חכמת-חיים אמיתית.

רו גדול גילה לנו רש"י בפרושו זה, הספר — חבר, ע"כ קנה אותו לא קנין רכושי, אלא קנה אותו קנין עצמי, החדירהו לתוך תוכך, למחשבותיך ורעיוניך, וככל שהספר קדוש יותר, כך השפעת קדושתו רבה יותר.

יש אשר העולם כה זר לך, החיים הסואנים מעכירים את עולמך, ואתה מבקש לברוח אל משהו יפה ונעלה יותר, נשמתך מבקשת לרפאות את פצעיה, והיא מבקשת את שמן המרפא, זכור תזכור את הספר, את חברך, אשר בידו להביאך, להכניסך, לעולם שכולו טוב.

ויש אשר ירדת ירידות, נפלת נפילות, ואתה מבקש לעלות, להמלט, מעמק-הבכא אשר אתה שרוי בתוכו, להשתחרר מן הכבלים אשר היצר כבל אותך, לרפא את כנפיך שנשברו, וכל כולך מבקש לעלות, אך אינן חבוש מתיר עצמו, ואתה מחפש את הידיד שישמיעך דברי נחומים, שיקחך על כנפיו ויעלה אותך אל משהו גבוה יותר, וזכרת את הספר, אשר טובים וגדולים, קדושים וצדיקים בכל הדורות, שיקעו בו את מיטב מחשבותיהם, את תמצית שאיפותיהם ולבטיהם, ודלית מן הספר, והרויית את צמאונך.

“ואמרי לה חבר ממש לפי ש”טובים השנים מן האחד”. — “קנה לך חבר” כיצד? מלמד שיקנה אדם חבר לעצמו, שיאכל עמו, וישתה עמו, ויקרא עמו, וישנה עמו, ויגלה לו כל סתריו, סתר תורה, וסתר דרך-ארץ, שכשיושבין ועוסקין בתורה וטעה אחד מהם כו' מנין שכשחבירו מחזירו וקורא עמו, שיש להם שכר טוב בעמלן, שנאמר “טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלן” (אבות דר”ג פ”ח ג’).

הרמב”ם בפרושו כתב, שישנן ג’ אוהבים: א. אוהב תועלת, ב. אוהב מנוחה, ג. אוהב מעלה.

אוהב תועלת: הוא אדם האוהב את השני כדי להפיק ממנו תועלת גשמית, כאהבת שני שותפים או אהבת המלך ומחנהו.

אוהב מנוחה: נחלק לשני סוגים, אוהב הנאה, כאהבת הזכרים לנקבות וכיוצא בהן. ואוהב-בטחון, הוא שיהיה לאדם אוהב, תבטח נפשו בו ולא ישמר ממנו לא במעשה ולא בדבור, ויודיעהו כל עניניו, הטוב מהם והמגונה מהם, מבלתי שירא ממנו שישגיגהו בכל זה חסרון, לא אצלו ולא לזולתו, כי כשיגיע לאדם בטחון באיש במדה כזאת, ימצא מנוחה גדולה בדבריו ובאהבתו הרבה.

אוהב מעלה: הוא שיהיה תאות שניהם וכונתם לדבר אחד, והוא הטוב. וירצה כל אחד להעזר בחברו בהגיע הטוב ההוא לשניהם יחד, וזה האוהב אשר צוה לקנותו, והוא כאהבת הרב לתלמיד ותלמיד לרב. חבר ואהבה באים בדברי הרמב”ם כמושג אחד.

וסוגים שונים של חברות קיימים בעולם, ולכל חברות ישנה מטרה. כששני אנשים מתחברים, כוונתם להעזר איש מרעהו, לכן חייב האדם לברר לו את המטרה שלמענה הוא מתחבר עם זולתו. יש והמטרה היא גשמית, שותפות בעסק וכו', גם זו חברות, אך לא החברות, ויש חברות שמטרתה נפשית-פסיכולוגית, האדם מבקש מנוחה, משעמם או מציק לו דבר-מה בחיים, והוא מבקש את האדם שיהיה לו בו אמון, שיוכל לספר לו את רחשי לבבו מבלי שזר ידעה, והכל כדי שנפשו תהיה שקטה, שהדאגות לא תטרדנה את רוחו. זוהי חברות לשם מנוחה. לשם שקט נפשי, אך גם זו עדיין אינה החברות. ויש חברות שמטרתה קודש. האדם מבקש בחייו את הטוב, הוא רוצה להיות ישר כפי שעשאו האלוקים, הוא מכיר את יעוד חייו ומבקש להעפיל, להתקרב אל פסגתה. ו"טובים השנים מן האחד, כי אם יפלו האחד יקים את חברו, ואילו האחד שיפל ואין שני להקימו" (קהלת ד'). והחיים מלאים נפילות רוחניות, מעלות ומורדות, והחבר הטוב מושיט ידו ומקים את חברו. אך דוק בפסוק ותמצא דבר נפלא, אפילו אם שניהם נפלו, שהרי כתיב "אם יפלו" — רבים במשמע — ואעפ"כ האחד יקים את חברו. זה כוחם של השניים על האחד, בכוחות משותפים, בעזרה הדדית, יגיעו אל ששאפה נפשם, אל הטוב הנרצה, "וזה האוהב אשר צוה לקנותו".

כתב רבינו יונה: לשלשה דברים צריך אדם אל חבר טוב, א. לדברי תורה, כמו שאמר הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מרבתי. ב. למצוות. וכאן מעמידנו ר' יונה על עובדה מאלפת אף שאין חברו חסיד ממנו, ופעמים שחבירו גם עושה שלא כדת, וא"כ דוגמא אישית בודאי שאינו יכול לשמש, ואעפ"כ תצמח תועלת מחברות זו, כי כשאדם חוטא יש לו תועלת והנאה מחטאו, ולכן הוא נכשל, אבל אין חפצו ורצונו שחבירו יעשנה, כי אין לו הנאה בזה, כמו שאמרו "אין אדם חוטא ולא לו". נמצאו שניהם חוזרין בתשובה, כל אחד עפ"י חברו. ג. לענין עצה, שיקחנו להיות לו לעזר בכל עניניו ולקחת ממנו עצה טובה, ולהיות בן סודו, אחר היותו עמו בברית, ולא יגלנו לאחריים, לבל יפרו מחשבותיהם, ואף לא לנראים אליו כאוהבים. תורה, מצוות ומעשים טובים, הם שלשת הדברים שעל האדם לעשות בחייו, ובשלשתם צריך הוא לעזרת חבר שיוכל לבטוח בו ולהעזר בו.

